

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande

Stockholm 2024-07-05

Hemställan om lagändring avseende elektronisk underskrift av förmånstagarförordnande

Svensk Försäkring hemställer om en lagändring som gör det möjligt att elektroniskt underteckna ett förmånstagarförordnande. I försäkringsavtalslagen finns i dag ett krav på egenhändigt undertecknande. Att kunna underteckna även elektroniskt skulle underlätta för försäkringsbolagens kunder som i allt större utsträckning förväntar sig att kunna hantera försäkringsärenden digitalt. En sådan ändring skulle också vara fullt förenlig med de överväganden som legat bakom det nuvarande kravet på egenhändigt undertecknande av förmånstagarförordnande.

Föreslagen lagändring

En försäkringstagare har enligt försäkringsavtalslagen (FAL) rätt att själv förfoga över en personförsäkring genom ett förmånstagarförordnande. Genom ett sådant förordnande kan försäkringstagaren enligt FAL bestämma vem som ska ha rätt att få försäkringen eller försäkringsbelopp som utfaller från den. Om en förmånstagarare är insatt ingår ett försäkringsbelopp som utfaller efter försäkringstagarens död inte i kvarlåtenskapen efter försäkringstagaren (14 kap. 7 § första stycket FAL). Förordnandet medför också ett visst skydd mot försäkringstagarens borgenärer efter dödsfallet (15 kap. 2 § FAL).

För att ett förmånstagarförordnande ska vara giltigt krävs att vissa formkrav är uppfyllda. Av 14 kap. 3 § första stycket FAL framgår att ett förmånstagarförordnande och en återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande ska göras genom ett egenhändigt undertecknat meddelande till försäkringsbolaget. Med egenhändigt undertecknande avses i regel att en underskrift görs för hand. Frågan om elektronisk signatur, som inte hade samma aktualitet vid lagens tillkomst, behandlades inte i lagstiftningsärendet. I motiven finns alltså inte något stöd att hämta för att signeringen ska kunna göras elektroniskt. Av bestämmelsen följer

också att rättshandlingen ska överlämnas till försäkringsbolaget i pappersform. Det inte är tillräckligt att skicka förordnandet digitalt, till exempel med e-post.¹

Starka skäl talar för att nu godta en elektronisk underskrift vid tecknande, återkallelse eller ändring av ett förmånstagarförordnande. En elektronisk underskrift bör då ske med en sådan elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 (eIDAS-förordningen).

Svensk Försäkring hemställer i enlighet med detta att 14 kap. 3 § FAL ändras på så sätt att ett förmånstagarförordnande även får undertecknas med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i eIDAS-förordningen.

Formkravets bakgrund

Det nuvarande formkravet för förmånstagarförordnande i FAL har i delar sin motsvarighet i lagen (1927:77) om försäkringsavtal (1927 års lag).² Bakom det kravet låg bland annat risken för tolkningssvårigheter om man efter den försäkrades död skulle tvingas tillämpa formlösa förordnanden som kanske gjorts för lång tid sedan. Dessutom ville man förhindra att utbetalningarna till de efterlevande fördröjdes för att försäkringsbolaget tvekade om förordnandets innehåll eller dess existens. Man har framhållit att lagens regel är naturlig med tanke på formkravet vid testamente. Därutöver argumenterades också för att förordnandet kunde väntas bli mer övervägt än ett formlöst förordnande. I motiven till nuvarande lagstiftning anges motsvarande skäl som vid tillkomsten av 1927 års lag. Enligt lagstiftaren ska försäkringstagarens vilja att förordna om förmånstagare *i klarhetens intresse* komma till uttryck på papper och bevaras i den formen. I motiven anges också att det bör stå klart att rättshandlingen verkligen härrör från försäkringstagaren och överensstämmer med hans eller hennes vilja. Muntliga förordnanden godtogs därmed inte.³

Att meddelandet ska *till* försäkringsbolaget innebär att försäkringstagaren ska ha vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att få meddelandet överlämnat, till exempel postat det. Det är inte tillräckligt att förordnandet ligger kvar hemma, men det krävs inte att det har blivit registrerat hos försäkringsbolaget eller ens att det har kommit in till bolaget när försäkringsfallet inträffat. På så sätt undanröjs risken för tveksamhet när ett svårtolkat papper anträffas hos en avliden person.⁴

Lagstiftaren accepterar alltså inte muntliga förordnanden, men godtar att ett förordnande intas i försäkringsvillkoren. Undantaget regleras i 14 kap. 3 § andra stycket FAL. I förarbetena motiveras det med att det är osannolikt att en försäkringstagare föredrar att försäkringsbeloppet ingår i dödsboet i stället för att gälla till förmån för make eller barn.⁵ Om försäkringstagaren i stället väljer att göra ett förmånstagarförordnande med annat innehåll i enlighet med första stycket får villkoret ingen verkan.⁶

¹ Bengtsson, B, Försäkringsavtalsrätt, 5e uppl., se kommentaren till 14 kap. 3 § FAL.

² Se 103 § första stycket i 1927 års lag. Lagen upphävdes den 1 januari 2006.

³ Prop. 2003/04:150 s. 286 f.

⁴ Prop. 2003/04:150 s. 544. Vilka åtgärder som en försäkringstagare måste ha vidtagit för att få fram meddelandet till försäkringsbolaget bedöms med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

⁵ Prop. 2003/04:150 s. 287.

⁶ Prop. 2003/04:150 s. 545.

Elektronisk underskrift

eIDAS-förordningen innehåller ett rättsligt ramverk för gränsöverskridande elektronisk identifiering inom EU och bestämmelser om betrodda tjänster. Betrodda tjänster är enkelt uttryckt elektroniska tjänster som erbjuder vissa utpekade funktioner kopplade till bland annat elektroniska underskrifter.

I eIDAS-förordningen definieras en elektronisk underskrift som uppgifter i elektronisk form som är fogade till eller logiskt knutna till andra uppgifter i elektronisk form och som används av undertecknaren för att skriva under (artikel 3.10). Det är den grundläggande definitionen av en elektronisk underskrift. En avancerad elektronisk underskrift är enligt förordningen en elektronisk underskrift som uppfyller vissa krav, nämligen att (a) den ska vara unikt knuten till undertecknaren, (b) undertecknaren ska kunna identifieras genom den, (c) den ska vara skapad på grundval av uppgifter för skapande av elektroniska underskrifter som undertecknaren med hög grad av tillförlitlighet kan använda uteslutande under sin egen kontroll och (d) den ska vara kopplad till de uppgifter som den används för att underteckna på ett sådant sätt att alla efterföljande ändringar av uppgifterna kan upptäckas (artikel 3.11 och 26). Exempel på en avancerad elektronisk underskrift är en underskrift med BankID. I eIDAS-förordningen finns också bestämmelser om kvalificerad elektronisk underskrift. På en sådan underskrift ställs längre gående krav än på en avancerad elektronisk underskrift.

Avancerad elektronisk underskrift används i dag i stor utsträckning. En ansökan som enligt rättegångsbalken (RB) ska vara egenhändigt undertecknad kan till exempel numera skrivas under med en avancerad elektronisk underskrift (33 kap. 1 a § RB). Även en handling som enligt aktiebolagslagen (ABL) ska vara undertecknad får i dag skrivas under med en avancerad elektronisk underskrift, om något annat inte anges (1 kap. 13 § ABL). Avancerade elektroniska underskrifter accepteras dessutom i dag i flera samhällsviktiga funktioner som vid undertecknande av skattedeklaration, låneansökningar och intygande av försäkringsuppgift till Försäkringskassan. En avancerad elektronisk underskrift måste därmed anses vara tillräcklig för att underteckna ett förmånstagarförordnande.

Det är möjligt att utvecklingen framöver kommer att leda till ökad användning av kvalificerad elektronisk underskrift (jfr artikel 5a.4 e) eIDAS-förordningen i den lydelse som följer av förordning 2024/1183/EU och SOU 2023:61 *En säker och tillgänglig statlig e-legitimation*). Om detta framdeles skulle föranleda ändring i de bestämmelser som i olika lagar möjliggör undertecknande med avancerad elektronisk underskrift finns anledning att överväga motsvarande reglering i nu aktuellt sammanhang.

Behovet av en lagändring

Som framgår i det följande finns starka skäl för en ändring av formkravet för förmånstagarförordnande. Vi vill dock betona att detta inte ska förstås som att nuvarande reglering ska utgå utan att även elektronisk signatur av förmånstagarförordnande ska godtas. En sådan ändring skulle enligt vår mening vara fullt förenlig

med de överväganden som legat bakom det nuvarande kravet på egenhändigt undertecknande.

Formkravet i 14 kap. 3 § första stycket FAL har bland annat motiverats med att man ska kunna säkerställa att ett förmånstagarförordnande är upprättat av försäkringstagaren och uttrycker hans eller hennes vilja; formlösa förordnanden har därmed inte godtagits.⁷

Starka skäl, inte minst processrättsliga, talar för att uppställa formkrav för förmånstagarförordnande. Ett formlöst förordnande kan medföra tolknings-svårigheter och osäkerhet vid bekräftande av dess riktighet. Det saknas dock anledning att ifrågasätta att syftet med att säkerställa rättshandlingens riktighet tillgodoses med en elektronisk underskrift. På samma sätt som en fysisk underskrift på ett papper kan en elektronisk underskrift garantera förordnandets innehåll och dess existens vid den tidpunkt då försäkringstagaren avlider.

Ett ytterligare argument som förts fram för nuvarande formkrav är att förordnandet antas blir mer övervägt om det undertecknas för hand. Detta är ett vanligt förekommande argument till stöd för egenhändigt undertecknande av rättshandlingar. Tanken är att den streckade linjen ska få den som signerar att stanna upp och fundera över om den är beredd att binda sig innan den skriver sitt namn på linjen.⁸ På så sätt finns tid att överväga innebörden och vikten av det som undertecknas. Ett väl övervägt val är naturligtvis angeläget när det gäller en så viktig rätts-handling som ett förmånstagarförordnande. Det saknas dock skäl att anta att en elektronisk signatur inte på samma sätt som en underskrift för hand skulle få en försäkringstagare att stanna upp och reflektera över sitt beslut.

Som nämnts ovan har formkrav på andra områden redan anpassats för att kunna dra fördel av digitaliseringen. Digitaliseringen får allt större genomslag på försäkringsområdet. Kunder förväntar sig till exempel i allt större utsträckning att kunna hantera försäkringsärenden digitalt. Att ett förmånstagarförordnande ska undertecknas för hand och skickas per post till försäkringsbolaget speglar inte dessa förväntningar. Det torde dessutom många gånger vara enklare för en försäkringstagare att elektroniskt underteckna ett förmånstagarförordnande. Det går därför inte att bortse från risken att försäkringstagare avstår från att teckna förmånstagarförordnande med anledning av det strikta formkravet. Vidare är kravet på egenhändigt undertecknande ett undantag på försäkringsområdet. Ur försäkringsbolagens perspektiv innebär undantaget att det blir svårare att skapa digitala processer och flöden som fullt ut kan tillgodose kundernas förväntningar på digital hantering, tillgänglighet och service.

Sammantaget föreligger alltså starka skäl för att modernisera det aktuella formkravet i FAL. Den efterfrågade lagändringen skulle innebära att ett försäkringsbolag får ta emot ett förmånstagarförordnande i elektronisk form om det är underskrivet med en avancerad elektronisk underskrift. Förutsättningarna för att ta emot elektroniska underskrifter kan skilja sig åt beroende på om undertecknaren använder en teknisk lösning som försäkringsbolaget tillhandahåller eller om lösningen tillhandahålls av någon annan. Ett försäkringsbolag ska ha möjlighet att hänvisa till vissa tekniska lösningar för att kunna säkerställa att det är en giltig avancerad

⁷ Prop. 2003/04:150 s. 287.

⁸ Se t.ex. Ramberg, J & C, Allmän avtalsrätt, JUNO version 12, s. 137.

elektronisk underskrift. De rättsliga effekterna av ett förmånstagarförordnande sträcker sig över väldigt lång tid och kan avse betydande belopp, i likhet med vad som gäller för testamente. Vid en lagändring bör därför i förarbetena klargöras att det är fråga om en möjlighet men inte en skyldighet att ta emot förmånstagarförordnande i denna form. Så har tidigare skett i lagstiftningsärenden om elektronisk underskrift (se t. ex. prop. 2017/18:126 s. 40, 41 och 43 och prop. 2019/20:189 s. 35).

Utredningen om en arvs- och testamentsrätt i tiden (Ju2024:05) ska bland annat analysera om ett testamente bör kunna upprättas digitalt och vilka formkrav som då bör gälla. FAL:s bestämmelser om förmånstagarförordnande knyter i delar an till ärvdabalkens bestämmelser om testamente. Frågan om elektronisk underskrift av förmånstagarförordnande får därför anses närliggande och kan med fördel behandlas i det sammanhanget.

Svensk Försäkring

Johan Lundström

Rickard Sobocki

Kopia

Utredningen om en arvs- och testamentsrätt i tiden (Ju2024:05)